

2. njegovu unutrašnju logiku, s obzirom na globalni plan i osnovnu ideju strategijske upotrebe oružanih snaga, i

3. njegovu usku povezanost i međuzavisnost sa strategijskim grupisanjem.

Otuda je strategijski manevar ne samo tehnika kretanja, premeštanja i dovođenja snaga na određeni prostor, već, primarno, nerazdvojni deo ideje i opredeljenja za izvođenje strategijskih dejstava u celini.

Smatramo pri tome da je veoma značajno da se u definisanju suštine i sadržaja strategijskog manevra zadrži prava mera. Kao što je izvesno da strategijski manevar ne može biti sveden samo na kretanje i premeštanje snaga, on sa druge strane ne može svojim sadržajem obuhvatiti ni globalni plan vođenja rata, ni sva najbitnija pitanja upotrebe oružanih snaga, jer bi takvo ekstremno gledište navodilo na zaključak da u vojnoj strategiji van strategijskog manevra i ne postoji ništa drugo. Takva gledišta prezentirali smo u referatu u najopštijim potezima samo kao ilustraciju jednog pristupa problemima strategijskog manevra izraženog kod nekih eminentnih i priznatih vojnih mislilaca.

U referatu je data teorijska ekspozicija problema sa marksističkog stanovišta i sa najneophodnijom argumentacijom. Pri tom smo se služili istorijskim i komparativnim metodom, nastojeći da pokažemo razvoj i razlike u odnosu na druge strategijske koncepte, i da istaknemo ono što je novo, specifično i opšte. Sledeći postupak bio bi prikupljanje istorijskih činjenica i širi uvid u teorijske izvore. Taj postupak uključuje široke konsultacije i razgovore s učesnicima NOR i sumiranje rezultata naučnih skupova kao što je ovaj.

General-potpukovnik
RADE SUŠA

Oružana borba u NOR-u

(prikaz saopštenja)

Ova oblast obuhvata veoma široku i sadržajnu tematiku, koju je obrađivalo 27 autora.

General-pukovnik *Stane Potočar* u saopštenju »Strategijski principi vođenja oružane borbe u NOR-u«, nakon definisanja osnovnih teorijskih stavova koji su opredelili prilaz temi, iznosi, kako sam kaže, u vidu kraće skice, sledeće osnovne principe: 1) operacijsko područje

— cela Jugoslavija, 2) težište dejstava — vangradska područja, 3) izbegavanje krutih frontova, 4) racionalnost i celishodnost upotrebe snaga, 5) ofanzivnost i aktivnost, 6) manevar, 7) iznenađenje i 8) inicijativnost.

Ove principe autor je obrazložio nastojeći da, pored teorijskih osnova, ukaže na njihovu konkretnu materijalizaciju u oružanoj borbi, ističući autentičnost, izvornost i specifičnost principa oružane borbe NOR-a, koji imaju širi značaj. Obrazlažući svoje opredeljenje za prvi princip: operacijsko područje — cela Jugoslavija, autor ističe da su »vojni razlozi istakli ovaj princip u prvi red vrednosti i da je proizašao iz strategijskog koncepta vođenja oružane borbe«, što je omogućilo, zbog razvlačenja neprijateljskih snaga po celom jugoslovenskom ratištu, oživotvorenje i svih ostalih principa naše strategije, a pre svega održavanje permanentne ofanzivnosti i strategijske inicijative. Analizirajući drugi princip: težište dejstava — vangradska područja, autor ističe naš originalan prilaz oružanoj borbi nasuprot dogmatskim stavovima Kominterne o težištu borbe u gradovima.

U saopštenju »O strategijskom sistemu oružane borbe NOR-a«, general-potpukovnik *Dušan Dozet*, oslanjajući se na Engelsov stav — da svaka društvena klasa stvara svoj sopstveni i originalan način i sistem vođenja rata — pojmovno obređuje šta podrazumeva pod strategijskim sistemom oružane borbe u NOR-u. Govoreći o teorijskom izvoristu našeg strategijskog sistema, autor konstatuje da su »KPJ i drug Tito uspešno i u praksi proveli i koncept naoružanog naroda i strategijski sistem koji je na njemu zasnovan«, ukazujući na doprinos druga Tita u renesansi koncepta naoružanog naroda.

Polazeći od stava da je samo rat mogao biti »onaj jedini oblik borbe preko koga su se mogli ostvariti postavljeni ciljevi« (i to u dvostrukom — kvantitativnom i kvalitativnom smislu), general Dozet ukazuje na tri konstitutivna elementa naše revolucionarne strategije: 1) kvalitet političkih i vojnih ciljeva i izbor generalnog oblika borbe; 2) određivanje snaga, i to socijalnih snaga, društvenih agregata na koje će se oslanjati narodni rat i 3) izbor oblika i načina organizacije i dejstava u NOR-u.

Pukovnik *Dragoslav Janković*, u saopštenju »O evoluciji strategije oružane borbe u NOR-u« iznosi stav da se »u vojnoj strategiji uočavaju tri razvojna stepena, koji se prema suštinskim obeležjima mogu označiti kao: 1) strategija teritorijalnog partizanskog rata, 2) strategija pokretnog partizanskog rata i 3) strategija kombinovanog frontalno-partizanskog rata«. Obrazlažući svoja osnovna polazišta, autor govori o snagama i metodima realizacije ovih strategija, koristeći se istorijskim metodom odnosno etapama razvoja NOR-a.

Pukovnik *Zdravko Klanjšček* u saopštenju »O strategijskim činionicima u NOR-u u Sloveniji 1941—1945«, polazeći od konstatacije da je strategija u NOR-u Slovenije bila elemenat strategije KP, ističe i da je ona imala dva osnovna strategijska činioca: Oslobođilnu frontu i narodnooslobodilačke partizanske jedinice. Oba ova činioca su se razvijala u međusobnoj uslovljenosti i zavisnosti. Autor šire razmatra ulogu Oslobođilne fronte, ukazujući na neke specifičnosti i prednosti Slovenije u tom pogledu u odnosu na druge krajeve. Razmatrajući drugi činilac, to jest narodnooslobodilačke partizanske jedinice Slovenije autor ističe specifičnost u razvoju vojne organizacije (VOS — bezbednosno-obaveštajna služba i Narodna zaštita) i sadejstvo sa ostalim partizanskim jedinicama van teritorije Slovenije.

Ljubomir Tabački u saopštenju »Oživotvorenje Titove koncepcije strategije i taktike NOB u Vojvodini 1941—1942« iznosi vredne podatke o načinu oživotvorenja Titove strategije i taktike u Vojvodini 1941 — 1942. godine, pri čemu ukazuje na neke probleme, dileme i lutanja u rukovođenju borbom, načinu organizovanja oružanih snaga, kao i načinu njihovog dejstva, u specifičnim uslovima ravničastog, gusto naseljenog zemljišta sa višenacionalnom strukturom stanovništva.

General-major *Đorđo Novosel* u temi »Koliko su iskustva NOR-a iz oblasti ratne veštine ugrađena u strategiju oružane borbe«, raspravlja o tome koliko i kako se iskustva iz NOR-a koriste u razradi savremene strategije oružane borbe, pri čemu piše o faktorima oružane borbe, obliku rata, oblicima oružane borbe i borbenih dejstava.

U saopštenju pukovnika prof. dr *Miloša Prelevića* »Društveno-političke i vojnostrategijske karakteristike nekih revolucionarnih i narodnooslobodilačkih ratova XX veka i specifičnosti našeg NOR-a u odnosu na oktobarsku i kinesku revoluciju i druge pokrete otpora« konstatuje se da su svi ovi ratovi uneli u vojnu teoriju i praksu bitne novine. Autor ukazuje na osobenosti i razlike između našeg i ostalih ratova, na autentičnost i originalnost sadržaja našeg NOR-a i njegove strategije oružane borbe.

General-potpukovnik *Lambe Mihajlovski* u temi: »Kombinacija frontalnih dejstava i dejstava u pozadini kao elemenat strategije«, saopštava svoja viđenja kombinacije frontalnih dejstava i dejstava u pozadini kao jednom od elemenata strategije NOR-a, ističući da je kombinovani oblik oružane borbe nov, originalan i specifičan, nastao u NOR-u i revoluciji, koja je stvorila široku osnovu za originalnu strategiju i primenu raznovrsnih oblika oružane borbe.

Rad general-potpukovnika *Milojice Pantelića* »Strategijska operacija u NOR-u« polemičan je i pokreće više dilema. Reč je o obliku

(načinu) vođenja oružane borbe, o periodizaciji NOR-a, nekim pojmovima o odnosu snaga, podeli i klasifikaciji operacija itd.

Zapaženo mesto u saopštenju dato je operaciji kao obliku borbenih dejstava. Autor konstatuje da se ponekad dovodi u pitanje operacija kao dominirajuća forma oružane borbe u NOR-u; zastupa stav da je »specifičan vid operacije, i to pretežno napadni, bio prisutan u svim etapama razvoja oružane borbe u NOR-u. Jer, operacija se afirmisala i u prvoj etapi oružane borbe u 1941. godini«.

Pukovnik *Kiro Geleski* u temi »Strategijski značaj u borbi za gradove« pokreće značajno pitanje naše strategije koja ima izuzetan značaj i za sadašnje uslove.

Kao iskustva iz borbenih dejstava u početku rata u pojedinim krajevima naše zemlje zanimljivo je saopštenje mr *Mile Dokića*, sa nizom detalja iz borbi na Kordunu, posebno u probou na Petrovoj gori 1942. godine i ukazivanjem na neka pozitivna i negativna iskustva.

Saopštenja general-potpukovnika *Radeta Klanjščka*, pukovnika *Dušana Živkovića* i majora *Ljubomira Bošnjaka* posvećena su diverzantskim dejstvima. Pored pojmovnog definisanja različitih shvatanja diverzije kao elementa strategijskog dejstva, govori se o organizaciji i formaciji diverzantskih jedinica i angažovanju jedinica NOV i POJ u diverzantskim dejstvima.

Razmatranje strategijskog značaja teritorije, odnosno prostora, dobilo je zapaženo mesto u većem broju saopštenja, bilo da je reč o opštim, teorijskim prilazima ovom problemu, ili da se radi o uticaju teritorije na druge elemente strategije ili o iskustvima iz pojedinih krajeva zemlje.

Šire i neposredno o ovoj temi u četiri saopštenja pišu general-pukovnik *Rajko Tanasković* »Strategijski značaj slobodnih teritorija u NOR-u«, pukovnik *Luka Despenjić* »Odnos strategije NOR-a prema prostoru«, kapetan mr *Slobodan Branković* »Strategijski aspekti slobodne teritorije«, i dr *Aleš Bebler* »Oslobođene teritorije u ljubljanskoj pokrajini u proleće 1942«. O problemima vojnostrategijske teritorije pisali su i general-pukovnik *Stane Potočar*, general-major *Đorđo Novosel*, pukovnik *Dragoslav Janković*, pukovnik *Ignjatije Perić*, mr *Mile Dakić*, *Ljubomir Tabački* i drugi.

Sadržaj ovih saopštenja, pored određivanja i definisanja pojmova »slobodna teritorija«, »privremeno zaposednuta teritorija«, »neoslobođena teritorija«, sadrži i ulogu prostora u strategiji oružane borbe i organizaciji nove vlasti, način stvaranja, organizovanja, kontinuiteta i odbrane slobodne teritorije i njen međunarodni značaj.

U saopštenjima se ističe da strategija narodnooslobodilačkog rata i revolucije unosi nove kvalitete i naglašava specifičnu ulogu prostora u ratu, koji nije samo geografski i topografski pojam, već ambijent koji omogućava da se uz primenu odgovarajućih oblika borbe i otpora može voditi uspešno rat i protiv brojno i tehnički izrazito nadmoćnijeg neprijatelja; da zauzimanje prostora od agresora nema snagu presudnog delovanja na vođenje rata, jer sudbinom rata ne vlada prostor, nego borba koja se na njemu vodi. Naime, NOR je pokazao da prostor nije izgubljen sve dok se na njemu vodi borba, što dokazuje da je borba najviša odredba rata i revolucije u kojoj se sve, pa i prostor, stavlja u njenu funkciju. »Prostor se na taj način javlja kao strategijska komponenta snaga« (*Luka Despenjić*).

U saopštenjima pomenutih autora analizira se mesto i uloga jugoslovenskog ratišta u okviru drugog svetskog rata, značaj pojedinih regiona za stvaranje i očuvanje slobodne teritorije (dr *Aleš Bebler*, *Ignjatije Perić*), i vrši kategorizacija i značaj teritorije za vođenje oružane borbe u celini.

U tom kontekstu razmatra se i pojam slobodne teritorije, pri čemu general *Rajko Tanasković* polemizira sa nekim gledištima, po kojima slobodna teritorija obuhvata samo onaj prostor na kome su raspoređene partizanske jedinice i na kome se izvode borbena dejstva, dok je sve drugo »ničija« ili »privremeno zaposednuta teritorija«. Autor ističe da je ovako shvatanje, bar što se iskustava iz NOR-a tiče, suviše usko, jer ne vodi mnogo računa o narodu kao osnovnom faktoru rata i njegovom aktivnom odnosu prema borbi. Autor zaključuje: »prostor na kome se fizički nalaze i dejstvuju neprijateljske snage ne može se nazivati drukčije nego privremeno zauzeta, a sve drugo je slobodna teritorija«.

Pukovnik *Luka Despenjić* ističe značaj i funkciju poluoslobođene teritorije u NOR i ukazuje na nejasnoće i različita shvatanja. Po njemu, »taj slabije kontrolisani prostor od strane neprijatelja imao je veliku, često odlučujuću ulogu, i to ne samo radi toga što je služio kao potencijalni prostor za stvaranje slobodnih teritorija, nego, prvenstveno sa stanovišta rata i oružane borbe«. Mr *Slobodan Branković* ukazuje na strategijski koncept i kontinuitet u stvaranju i širenju slobodne teritorije, pri čemu ističe tri relativno samostalne celine u trima ratnim etapama: 1) ustaničke slobodne teritorije, 2) širenje oslobođenih oblasti u duhu Titovog strategijskog načela, da se gubitak jedne nadoknađuje stvaranjem druge, još veće i 3) slobodne teritorije u završnim operacijama za konačno oslobođenje zemlje.

Autor takođe konstatuje da je sasvim logično da su slobodne teritorije i okupacioni sistem, odnosno okupirane teritorije, bili u određenoj korelaciji.

U saopštenju dr *Aleša Beblera* govori se o konceptu NOP Slovenije o slobodnoj teritoriji, o načinu kako se ona stvarala, s obzirom na »dva glavna okupatora — Nemce i Italijane«. Autor ukazuje na značajna iskustva u stvaranju slobodne teritorije u Sloveniji, na saradnju sa partizanskim snagama u Hrvatskoj, o odbrani i, naročito, o organizaciji narodne vlasti, privrednog i političkog života, što je bila osnovica za uspešno vođenje oružane borbe.

U saopštenju pukovnika prof. dr *Gojka Miljanića* »Strategijsko rukovođenje i komandovanje u NOR-u« zapaženo mesto dato je analizi osnovnih principa rukovođenja i komandovanja (jedinstvo, centralizovano i decentralizovano komandovanje, dvostarešinstvo, inicijativa, samostalnost i naglašena odgovornost subjekata komandovanja), metodu rada Vrhovnog štaba, glavnih, zonskih, korpusnih i drugih komandi i štabova. Autor posebno ukazuje na trajni značaj iskustava kada je reč o organizovanosti komandovanja; o usmerenosti i elastičnosti u komandovanju svih štabova na istim principima; o predviđanju događaja, što je prenošeno na komandante i štabove uputstvima i direktivama; o izgradnji i uzdizanju kadrova na komandne i druge dužnosti itd.

Pukovnik *Obrad Bjelica* u saopštenju »Savetovanje u Stolicama 1941. godine u realizaciji Titove vojno-političke i strategijske misli« ukazuje na dva aspekta savetovanja u Stolicama, od kojih se jedan odnosi na jačanje vojne organizacije NOP, a drugi na opredeljenje mesta i uloge KPJ u vojnoj organizaciji. Zapaženo mesto dato je obradi problema dalje organizacije rukovođenja NOP i komandovanja oružanim snagama, kao i problemu jedinstvene organizacije i funkcije partizanskih jedinica u čitavoj zemlji, kako bi »čitava Jugoslovenska teritorija bila i po strukturi vojne organizacije jedinstveno ratište, sa jedinstvenom strategijom i jedinstvenim oružanim snagama«.

Pukovnik *Ignjatije Perić* u saopštenju »Vojnoteritorijalna komponenta na Kordunu u toku NOR-a« detaljno govori o formiranju organizacije vojnog područja na Kordunu. Dat je celovit pregled organizacije, razvoja i delatnosti ove komande i ukazano na vrlo bogata i korisna iskustva.

Pukovnik mr *Mladen Colić* obrađuje temu »Uloga i značaj kvilinskih oružanih formacija u strategiji okupatora u Jugoslaviji 1941 — 1942«. Posle pregleda svih snaga okupatora, organizacije ko-

mandovanja nemačkim okupacionim trupama, autor daje detaljan pregled razvoja, sređene i sistematizovane brojčane podatke o kvislinškim formacijama.

Pukovnik *Jovan Vujošević* piše o temi »Saradnja oslobodilačkog pokreta Jugoslavije sa oslobodilačkim i antifašističkim pokretima susjednih zemalja«. Težište je na saradnji sa italijanskim antifašističkim pokretima. Autor iznosi i podatke o tome kako su se stvarale i razvijale jedinice nacionalnosti na teritoriji naše zemlje, oblike borbe zarobljenika i političkih interniraca u logorima itd.

Pukovnik *Dimitrije Kenkovski* u temi »Saradnja Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije sa narodnooslobodilačkom vojskom Grčke 1941—1944« ukazuje na vrlo složene uslove borbe i način saradnje naših s grčkim snagama (ELAS).

O problemima bezbednosti u vojnoj strategiji NOR-a govori se u saopštenju general-potpukovnika *Stjepana Domankušića* i pukovnika *Miodraga Stevića* »Bezbednost u vojnoj strategiji NOR-a«. Autori ukazuju na osnovne faktore koji su uticali na strategijsku orijentaciju, organizovanje, razvoj i zadatke bezbednosti u NOR-u; na strukturu, oblike organizovanja i razvoj sistema bezbednosti i obaveštajno-bezbednosnih službi; na mesto i ulogu bezbednosti u vojnoj strategiji NOR-a. Posebnu pažnju simpozijuma zaslužuje ova treća oblast, o kojoj autori daju istorijske podatke o razvoju ove delatnosti. Ukazano je na značaj iskustava iz rata za sadašnji razvoj bezbednosti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Saopštenje general-majora prof. dr *Stanislava Piščevića* »Uticaj novih oružja na broj i strukturu gubitaka u poslednjim ratovima« interesantna je studija o ovim problemima, koji u našoj historiografiji nisu dobili odgovarajuće mesto. Metod kojim se poslužio autor, koristeći strana iskustva, veoma je koristan i interesantan, i treba biti iskorišćen i za obradu iskustava iz našeg NOR-a u ovoj vrlo važnoj oblasti.